Μακεδονικά

Τόμ. 13, Αρ. 1 (1973)

Β. Γ. Σαμπανοπούλου, Εκκλησία και επαναστατικά κινήματα στην Κοζάνη

Γεώργιος Χ. Χιονίδης

doi: [10.12681/makedonika.926](https://doi.org/10.12681/makedonika.926)

Copyright © 2014, Γεώργιος Χ. Χιονίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Χιονίδης Γ. Χ. (1973). Β. Γ. Σαμπανοπούλου, Εκκλησία και επαναστατικά κινήματα στην Κοζάνη. *Μακεδονικά*, 13(1), 476–478. <https://doi.org/10.12681/makedonika.926>

ή μετεπανεστατικά γεγονότα, δηλαδή του 18ου-19ου αιώνας, αλλά συγχρόνως γίνεται και η αξιολόγηση και η αναλυτική κριτική των διδομένων νέων στοιχείων, με βάση την σχετική βιβλιογραφία. 'Αρκεί να σημειωθεί ότι η δημοσίευση του κειμένου των χειρογράφων του Λασσάνη καταλαμβάνει ολιγώτερον του ήμισους του αριθμού των σελίδων του βιβλίου, εις δὲ τὰς ὑπολοίπους καταχωρίζεται τὸ κείμενον τοῦ κ. Βακαλοπούλου. 'Αναμφισβητήτως ἡ χρησιμοποίησις αὐτοῦ τοῦ κ. Βακαλοπούλου μεθόδου δημοσίευσως τῶν τριῶν δοκιμῶν τοῦ Γ. Λασσάνη εἶναι ἡ πλέον ἐπιτυχής, ἐπαγωγὸς καὶ ὀφέλιμος.

Εἶναι, λοιπόν, πρόδηλον ὅτι ὁ κ. Κωνσταντῖνος 'Απ. Βακαλόπουλος κατάρθωσε νὰ δημοσιεύσῃ ἐπιτυχῶς μίαν λίαν ἀξιόλογον ἐργασίαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν διερεῦνσιν τῆς ἱστορίας τοῦ Νέου 'Ελληνισμοῦ, ἀσφαλῶς δὲ ἡ διαπίστωσις αὐτῇ εἶναι ἐλπιδοφόρος καὶ δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι ὁ νεαρὸς συγγραφεὺς θὰ συνεχίσῃ ἐπαξίως καὶ θὰ συμπληρώσῃ καταλλήλως τὸ ἔργον τοῦ διακεκριμένου πατρός, διδασκάλου καὶ καθοδηγητοῦ του (καθηγητοῦ κ. 'Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου), εἰς τὸν ὁποῖον συν-επῶς, κατὰ εὐτυχὴ συγκυρίαν, θὰ ὀφείλῃ ὄχι μόνον τὸ ζῆν ἀλλὰ καὶ τὸ εὖ ζῆν...

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

Β. Γ. Σ α μ π α ν ο π ο ὕ λ ο υ, 'Εκκλησία καὶ ἐπαναστατικά κινήματα στὴν Κοζάνη ('Εκδόσις τοῦ Συνδέσμου γραμμάτων καὶ τεχνῶν νομοῦ Κοζάνης, ἀριθ. 8), Θεσσαλονίκη 1973, 8ον, σελ. 58 (50), μετὰ 22 εἰκόνων, ἐκτὸς κειμένου.

'Αξίζει νὰ μελετηθῇ κάποτε ἡ συμβολὴ τῶν ἐκδοθέντων κειμένων μερικῶν διαλέξεων ἱστορικῶ περιεχομένου εἰς τὴν πρόοδον τῶν ἱστορικῶν σπουδῶν. Πράγματι, διάφοροι εἶναι αἱ αἰτίαι καὶ αἱ ἀφορμαὶ διὰ τὴν πραγματοποιήσιν τῶν ὁμιλιῶν: 'Αλλοτε ἱκανοποιοῦν ἀπλῶς προσωπικὰς φιλοδοξίας διὰ (πνευματικὴν) ἐπιδείξιν, ἄλλοτε ἐπιβάλλονται ἐκ τῆς ἀνάγκης νὰ παρουσιάσῃ ἓνα νομικὸν πρόσωπον κάποια πνευματικὴν δραστηριότητα, ὁπότε συχνὰ ἐπιστρατεύονται κυριολεκτικῶς ὁμιληταί, οἱ ὅποιοι, ἐάν τυχὼν νὰ μὴ ἔχουν ἀνεπτυγμένην τὴν αὐτογνωσίαν καὶ τὴν συνείδησιν τοῦ πραγματικοῦ προορισμοῦ καὶ τῶν ὑποχρεώσεών των, δέχονται νὰ ἀναμασήσουν τὰ γνωστά, ὅταν δὲν δύνανται νὰ προσθέσουν καινούργια στοιχεῖα, ἢ νὰ ἐκθέσουν μίαν νέαν θεώρησιν γνωστῶν γεγονότων. Τοῦτο γίνεται κυρίως μετὰ τὴν εὐκαιρίαν ἐθνικῶν κ.λ. ἐπετείων, ὁπότε εὐδοκμεῖ ἡ ἐπιδημία τῶν διαλέξεων. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν (ἀσχέτως τῆς ἐνδεχομένης γενικωτέρας ἢ ἐιδικωτέρας ὀφελείας ἐκ μῆς ὁμιλίας διὰ τοὺς ἀπροβληματίστους ἀκροατάς), τὸ καλύτερον εἶναι νὰ μὴ δημοσιεύωνται ἐντὺπὺς παρόμοια κείμενα, ὥστε τὰ τυχόν ὑπάρχοντα οἰκονομικὰ μέσα νὰ χρησιμοποιῶνται διὰ ἐτέρας πρωτοτύπους ἐργασίας, κατὰ τὸν κανόνα ὅτι οὐχὶ ἡ ποσότης ἀλλὰ ἡ ποιότης τῆς πνευματικῆς προσφορᾶς ἐκτιμᾶται καὶ βαθμολογεῖται.

'Υπάρχει ὅμως καὶ μία ἄλλη κατηγορία λίαν ἀξιολόγων διαλέξεων, τῶν ὁποίων τὸ κείμενον εἶναι λίαν σημαντικόν, ὅταν μάλιστα τεκμηριώνεται κατὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ με ὑποσημειώσεις καὶ παραπομπὰς εἰς τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν (βλ. π.χ. Ν. Γ. Φιλ. 191 π. 18 η, 'Ἡ ἐπανάστασις καὶ καταστροφὴ τῆς Ναούσης, 'Αθήναι 1881, φωτατυπώσις Νότη Καραβία, 'Αθήναι 1973). 'Ἡ ἀξία τούτων ὀφείλεται ἢ εἰς τὴν πρωτοτυπίαν τοῦ θέματος ἢ εἰς τὰ χρησιμοποιούμενα πρῶτον ἀνέκδοτα στοιχεῖα ἢ εἰς τὸ νέον πρίσμα, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐρευνᾶται τὸ ἄλλως γνωστὸν ἀντικείμενον τῆς ὁμιλίας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ συχνὰ τὸ ἔναυσμα διὰ χρησίμους καὶ παραγωγικὰς ἐπιστημονικὰς συζητήσεις ἢ δι' ἄλλας ἐργασίας (ὡς συνέβη μετὰ τὴν διάλεξιν τοῦ Ν. Γ. Φιλ. 191 π. 18 η, ἡ ὁποία ὡδήγησε τὸν Δ. Πλαταρίδην νὰ συντάξῃ τὸ σπουδαῖον σχεδιάσμα του, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκεν ὕστερα ὁ Ε. Στουγιαννάκης μετὰ τὸν τίτλον «Ἱστορία τῆς πόλεως Ναούσης», τόμ. 1ος, 'Εδessa 1924). Δὲν ἀποκλείεται

μάλιστα ο συντάκτης του κειμένου της διαλέξεως νά είναι μὲν καθ' ὅλα προετοιμασμένος καὶ ὠπλισμένος διὰ μίαν περιεκτικωτέραν καὶ ἀναλυτικωτέραν ἐργασίαν, ἀλλὰ εἴτε ἡ φυσικὴ σεμνότης ἢ καὶ ἡ φοβία, εἴτε ἡ μεγάλη εὐσυνειδήσια του (διότι π.χ. τὸ ὑλικὸν τὸ ὅποιον ἔχει συγκεντρώσει ἢ ἡ προεργασία τῆς ἐπεξεργασίας του καὶ ἡ συγγραφή του τελικοῦ κειμένου τοῦ βιβλίου δὲν ἔχουν ὁλοκληρωθῇ) τὸν ἐμποδίζουν διὰ νὰ τολμήσῃ τὴν δημοσίευσιν τοῦ γενικωτέρου ἔργου του. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην (καὶ ἐπειδὴ, ἐκ λόγων ἀντικειμενικῶν καὶ ὑποκειμενικῶν, τελικῶς πολλαὶ ἐνρύτεραι ἐργασίαι μένουσιν εἰς τὸ στάδιον τῶν προθέσεων, τῶν σημειώσεων ἢ τῶν χειρογράφων) παρόμοιοι, ὀλιγοσέλιδοι μελέται εἶναι χρήσιμοι καὶ ὠφέλιμοι (ἐφ' ὅσον ὁ πολιτισμὸς καὶ ἰδιαίτερος ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα δὲν προωθοῦνται διὰ τῶν ἀπλῶν, ἐνσυνειδήτων, ἔστω καὶ καλοπροαιρέτων προθέσεων, ἀλλὰ ἐκ τῶν ἐξωτερικευμένων προσπαθειῶν, ἐκ τῶν πράξεων καὶ οὐχὶ τῶν παραλείψεων), ἀφοῦ τοιουτοτρόπως βλέπουσιν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος καὶ διασώζονται ἀπόψεαι, αἱ ὁποῖαι θὰ ἔμεναν ἄλλως ἀγνωστοί.

Ἀφορμὴ διὰ τὰ ἀνωτέρω σκέψεις (αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται ὁπωσδήποτε εἰς ἓνα μεγαλύτερον ἀριθμὸν βιβλίων, διὰ τοῦτο καὶ ἐπεβάλλετο ἡ ἐν πάσῃ περιπτώσει συγγορευταί, πιστεύω, ὁ πολὺς χρόνος τὸν ὅποιον κατέλαβον) ὑπῆρξεν ἡ ἐν ἐπικεφαλίδι διάλεξις τοῦ κ. Βασιλείου Γ. Σαμπανοπούλου (βιβλιοθηκαρίου, διευθυντοῦ, τῆς γνωστῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Κοζάνης), ἡ ὁποία εἶναι ἀξιόλογος, διότι ἐντάσσεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ὀλιγαριθμῶν ἐκείνων διαλέξεων, αἱ ὁποῖαι προσθέτουσιν νέα, ἀγνωστα στοιχεῖα εἰς τὸ ἐξεταζόμενον θέμα.

Τὸ βιβλίον ἀρχίζει μὲ τὸν πρόλογον τοῦ Δ. Σ. τοῦ Συνδέσμου γραμμάτων καὶ τεχνῶν Ν. Κοζάνης καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀκολουθεῖ τὸ κείμενον τῆς διαλέξεως τοῦ κ. Σαμπανοπούλου, ὁ ὁποῖος γράφει ὅτι «...εἶναι τὸ κείμενον ὁμιλίας μου—ἐπαυξημένο καὶ πλουτισμένο μὲ σημειώσεις καὶ παραπομπές—ποῦ δόθηκε στὴν Κοζάνη τὴν Κυριακὴ 30 Μαΐου 1971 (αἰθουσα ΧΕΝ) στὰ πλαίσια τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Ἑθνικῆς 150ετηρίδας καὶ σύμφωνα μὲ τὸ πρόγραμμα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου (Δίπτυχα τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, σ. 137)».

Ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει κατ' ἀρχὴν τὴν θέσιν τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὴν ἁλωσιν, τὰ προνόμια τῆς, τὰ περὶ τῶν κοινοτήτων καὶ τῆς ἱστορικῆς συνειδήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπου σὴμ. 2 τῆς σελ. 15-16 καταχωρίζεται καὶ ἀνέκδοτος ἐνδιαφέρουσα ἐπιστολὴ τοῦ Μιχ. Περδικάρη πρὸς τὸν Ἀνθιμὸν Γαζῆν, ἡ ὁποία περιγράφει τὰς ἐκδοτικὰς περιπετείας τοῦ «Ἑρμῆλου» του καὶ τὰς συνθήκας τῶν τυπογραφικῶν ἐργασιῶν κατὰ τὸ 1815. Κατόπιν ὁ κ. Σαμπ. ἀσχολεῖται μὲ τὴν Κοζάνην κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, μὲ τὰ δεινοπαθήματα τῶν Χριστιανῶν καὶ μὲ τοὺς ἀποδήμους τοῦ Ἑξωτερικοῦ, ὅπου δημοσιεύονται καὶ δύο σχετικά ἀνέκδοτα δημοτικὰ τραγούδια.

Ἐν συνεχείᾳ (σελ. 21-26) ὁ κ. Σαμπ. ἀναφέρεται εἰς τὸ λίαν ἐνδιαφέρον θέμα τῶν κλεφταρματολῶν τῆς περιοχῆς Κοζάνης, προσθέτων ἀγνωστα καὶ ἀνέκδοτα στοιχεῖα διὰ πληθὺς γνωστῶν καὶ κυρίως λανθανόντων ἀγωνιστῶν τῆς περιφέρειας. Τὸ σημεῖον αὐτὸ τοῦ κειμένου τοῦ συγγραφέως εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον καταξιώνει τὴν μελέτην του καὶ ἀποτελεῖ σημαντικὴν συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κλεφταρματολισμοῦ τῆς Μακεδονίας γενικώτερα.

Ἀκολουθεῖ ἡ ἐκθεσις τῶν γεγονότων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Μελετίου (ὁπότε ἡ πνευματικὴ κίνησις ἐνισχύθη), τοῦ Θεοφίλου (ὁ ὁποῖος ἀνεμείχθη εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τοῦ 1790), τοῦ Βενιαμῖν (ὅτε ἔλαβε χώραν ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821), τοῦ Εὐγενίου (ὁπότε ἐσημειώθη ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1878, διὰ τὴν ὁποίαν δημοσιεύεται νέον ἀνέκδοτον ἀρχαικὸν ὕλικόν) καὶ τὸ βιβλίον, τὸ ὅποιον ἐξετυπώθη καθ' ὁλοκληρίαν εἰς χάρτην ἰλλουστρασιόν, κλείνει μὲ τὸν ἐπίλογον, διὰ νὰ ἀκολουθήσουν αἱ τρεῖς σελίδες τοῦ πίνακος τῆς χρησιμοποιοῦμενης πλουσίας βιβλιογραφίας, τὸ χρησίμουν πάντοτε λε-

πτομερές εύρετήριον τῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ τὸ πλῆθος τῶν (22 ἐκτὸς κειμένου) εἰκό-
νων, ἤτοι ἐπιγραμμάτων, πινάκων, ὄπλων, ἐγγράφων, ἐξωφύλλων βιβλίων κ.λ.

Συνεπῶς, ἡ μικρὰ ἀλλὰ περιεκτικὴ ἐργασία τοῦ κ. Βασ. Σαμπανοπούλου εἶναι ὥπως
ἄλλωστε καὶ αἱ προηγούμεναι ἐργασίαι τοῦ ἀξιόλογος, διότι προσκομίζει καὶ χρησιμο-
ποιεῖ ἐπιτυχῶς νέον ἀνέκδοτον, ἀρχαιακὸν ὕλικόν, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἐξετάζει καὶ διαφωτι-
ζει συγχρόνως καὶ γνωστὰ μὲν γεγονότα, πλὴν ὅμως ὑπὸ νέαν θεώρησιν, ἐνῶ ταυτοχρόνως
παρέχει εἰς τὸν ἀνειδίκευτον ἀναγνώστην τὴν εὐκαιρίαν καὶ τὴν ἀφορμὴν διὰ μίαν ὠφέ-
λιμον προσοικειώσιν τοῦ μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς εὐάνδρου Κοζάνης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

Ἄ θ α ν α σ ί ο υ Α. Ἀ γ γ ε λ ο π ο ὕ λ ο υ, Αἱ ξένηι προπαγάνδα εἰς τὴν ἐπαρχίαν
Πολυανῆς κατὰ τὴν περίοδον 1870-1912, (ἐκδ. Ἰδρύματος Μελετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ
Αἰμου, ἀριθ. 137), Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 175.

Ἡ νέα ἐργασία τοῦ Ἀθαν. Α. Ἀγγελοπούλου μᾶς παρουσιάζει νέα στοιχεῖα ὀχι μο-
νάχα γιὰ τὴν πολυπάθη περιοχὴ τοῦ Κιλκίς, ἀλλὰ γενικότερα πολλὰς ἄγνωστες πτυχὰς μιᾶς
ἱστορικῆς ἐξέλιξης ποὺ ὀδήγησε στὸ Μακεδονικὸ Ἀγῶνα. Μέγα προτέρημα τοῦ βιβλίου
αὐτοῦ εἶναι ἡ χρησιμοποίησις πολλῶν ἀρχαιακῶν πηγῶν. Ὁ συγγρ. χρησιμοποιεῖ στὸ βι-
βλίον του σειρὰ ἀνεκδότων ἐγγράφων, μὲ τὰ ὅποια ἀνασταίνεται ἡ περίοδος 1870-1912. Ση-
μειῶνῶν ἐδῶ τις κυριότερες ἀρχαιακὰς πηγὰς ποὺ χρησιμοποίησε ὁ συγγρ.: ἀρχεῖο μητρο-
πόλεως Βελιγραδίου, ἀρχεῖο Ι.Μ.Χ.Α., ἀρχεῖο μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ἀρχεῖο Σερ-
βικῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν, ἀρχεῖο Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, ἀνέκδοτα ἐγγραφα πρα-
κτικῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τέλος ἐγγραφα ποὺ χρησι-
μοποίησε ὁ F. B r i d g e, *Austrohungarian Documents relating to the Macedonian Struggle*
1896-1916 (ἡ μελέτη αὕτη παραμένει ἀνέκδοτη). Πολύτιμη εἶναι ἡ προσφορὰ του στὴν ἐκ-
μετάλλευσιν τῶν σερβικῶν πηγῶν, τῶν ὁποίων εἶναι ἐμπειρὸς γνώστης καὶ πεπειραμένος
ἐρευνητής¹.

Στὸ βιβλίον του αὐτὸ ὁ Ἀθ. Α. Ἀγγελόπουλος ἐρευνᾷ εἰδικὰ τὴ δράσιν τῆς βουλγαρικῆς
Ἐξάρχιας², τῆς σερβικῆς Ἐκκλησίας³, τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας⁴, τῶν Οὐνιτῶν,

1. Πρβλ. τίς μελέτες του «Τὸ ἐπισκοπικὸν ζήτημα Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ, «Μακεδονικά»,
τ. 10(1970), σ. 272-283, ὅπου χρησιμοποιοῦνται ἀνέκδοτα ἐγγραφα τοῦ Ἀρχείου τῆς Σερβι-
κῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν γιὰ τὴν ἐκθεσιν τῶν διπλωματικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐλλη-
νοσερβικῶν σχέσεων στὰ χρόνια 1885-1912, Τ ο ὕ Ἰ δ ι ο υ, «The relations between the Ecu-
menical Patriarchate and the Church of Serbia during the period 1885-1912, «Balkan Stu-
dies», τ. 13¹ (1973), σ. 119-127.

2. Εἶναι ἡ ἐποχὴ ποὺ παρατηρεῖται, ὅπως εὐστοχα σημειῶναι ὁ συγγρ., μιὰ ἐντονὴ ἐθνι-
κιτικὴ κίνησις στὰ Βαλκάνια, στὴν ὁποία πρῶτεροντα ρόλο ἐπαίξαν οἱ Βούλγαροι μὲ τὴν
ἱδρυσιν τῆς βουλγαρικῆς Ἐξάρχιας (1870) καὶ τὰ ρωσικὰ συμφέροντα.

3. Στὸν οἰκείο τόπον τοῦ βιβλίου (σ. 66) ἐπισημαίνονται ἀπὸ τὸ συγγρ. οἱ λόγοι τῆς
ἀναπτύξεως τῆς σερβικῆς προπαγάνδας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποφυγὴ τῶν βιαιῶν βουλγαρικῶν με-
θόδων, ὡς καὶ ὁ σεβασμὸς τῆς πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο.

4. Βλ. J. R a d o n i ć, *Rimska Kurija: Južnoslovenske zemlje od XVI do XIX veka*,
Beograd 1950 (Ἡ ρωμαιοκαθολικὴ Κουρία καὶ οἱ Νοτιοσλαβικὲς χώρες ἀπὸ τὸ 16ο ὡς τὸ
19ο αἶωνα).